

ESI Lahtinen Päivi(OM), Aittoniemi
Eeva(OM), Arenmaa Katja 19.01.2021

Viite

Asia

Oikeusministereiden epävirallinen videokokous 29.1.2021

Epävirallisessa oikeusministerikokouksessa Suomea edustaa oikeusministeri Anna-Maja Henriksson. Epävirallisessa videokokouksessa ei tehdä päätöksiä.

Kokouksessa on esillä kolme aihekokonaisuutta. Ensinnäkin ministerit käyvät keskustelun **haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten suojelusta**. Suomi pitää haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten rajat ylittävää suojelua tärkeänä ja ajankohtaisena asiana väestön ikääntyessä, ja korostaa Haagin maailmanlaajuisen sopimuksen merkitystä alan kansainvälisessä yhteistyössä. On myös tärkeä kiinnittää huomiota haavoittuvassa asemassa olevien tarpeisiin rikoksen uhreina tai rikoksesta epäiltyinä. EU-tason toimien osalta Suomi korostaa olemassa olevan lainsäädännön tehokasta täytäntöönpanoa sekä käytännön toimia tietoisuuden lisäämiseksi.

Ministerit keskustelevat myös **immateriaalioikeuksien rikosoikeudellisesta suojasta sekä yhteyksistä väärentämisen ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä**. Suomi pitää keskustelua tärkeänä ja erityisesti lääkeväärennöksiin ja koronaviruspandemiaan liittyen hyvin ajankohtaisena. Suomi on allekirjoittanut Euroopan neuvoston lääkeväärennystä koskevan sopimuksen, ja kansallisen lainsäädännön on arvioitu täyttävän suurimmalta osin yleissopimuksen mukaiset velvoitteet. EU:n toimenpiteiden osalta voidaan kiinnittää huomiota komission hiljattain antamaan teollis- ja tekijänoikeuksia koskevaan toimintaohjelmaan, joka ei sisällä rikosoikeudellisia aloitteita, vaan painopiste on muissa, laaja-alaisissa toimenpiteissä teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamiseksi ja väärennösten torjumiseksi.

Kolmantena kokonaisuutena esillä ovat **Euroopan sähköisen oikeuden kehitys ja oikeusalan digitalisaation haasteet**. Suomi tuo kokouksessa esille, että digitalisaatio tulee nähdä osana laajempaa toiminnan muutosta ja uudenlaisten asioiden mahdollistajana. Keskeisiä EU-tason toimia ovat digitalisaatiohankkeiden rahoitus sekä digitalisaatiota koskevien parhaiden käytäntöjen kokoaminen ja jakaminen EU-jäsenvaltioiden kesken.

Asialista:

1. Haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten rajat ylittävä suojelu Euroopassa – etenemissuunnitelma (sivu 3)
2. Rikosoikeus ja immateriaalioikeuksien suoja; yhteydet väärentämisen ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä (sivu 6)
3. Euroopan sähköinen oikeus ja oikeusalan digitalisaation haasteet (sivu 9)

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2021-00001

YOO Kempainen Outi

15.01.2021

Asia

OSA; Haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten rajat ylittävä suojele Euroopassa - etenemissuunnitelma

Kokous

Epävirallinen oikeusministerien videokokous 29.01.2021

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Epävirallisessa oikeusministereiden videokokouksessa on tarkoitus keskustella puheenjohtajavaltion valmisteleman keskustelupaperin pohjalta haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten suojelesta. Keskustelussa otetaan huomioon sekä siviili- että rikosoikeudelliset näkökohdat. Epävirallisessa ministerikokouksessa ei tehdä päätöksiä.

Suomen kanta

Suomi pitää haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten rajat ylittävää suojeleä tärkeänä ja ajankohtaisena asiana väestön ikääntyessä, ja korostaa Haagin maailmanlaajuisen sopimuksen merkitystä alan kansainvälisessä yhteistyössä.

Suomi pitää tärkeänä, että rikosten uhrien oikeuksien suojelelun vahvistamista Euroopan unionin tasolla jatketaan. Suomi suhtautuu myönteisesti uhreille tiedottamisen tehostamiseen ja tietoisuuden lisäämiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Erityisesti kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien uhrien tunnistaminen ja heidän erityistarpeidensa huomioiminen sekä viranomaisten koulutuksen lisääminen on tärkeää. Suomi kannattaa uhrien oikeuksien suojelelun vahvistamista ensisijaisesti käytännön toimin ja jo olemassa olevia tukipalveluita ja rakenteita sekä toimintatapoja ja hyviä käytänteitä hyödyntäen. Olemassa olevan lainsäädännön tehokkaasta täytäntöönpanosta kaikissa jäsenvaltioissa on huolehdittava, ja erityisesti uhridirektiivin täytäntöönpano ja sen täysimääräinen soveltaminen kaikissa jäsenmaissa on tarpeellista varmistaa. (E 96/2020 vp).

Suomi pitää tärkeänä myös EU-tasolla tehtävää työtä haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten suojelemiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä, painottaen myös tässä käytännön toimenpiteitä ja tietoisuuden lisäämistä.

Pääasiallinen sisältö

Puheenjohtajan asiakirjassa on kysymys haavoittuvaisten aikuisten suojelemisesta. Haavoittuvassa asemassa olevilla aikuisilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka henkilökohtaisten kykyjensä heikentymisen tai riittämättömyyden vuoksi eivät voi

suojella etujaan. Kyse voi olla esimerkiksi iäkkäistä tai vammaisesta henkilöstä. Näiden henkilöiden saattaa olla vaikeampaa pitää huolta oikeuksiensa toteutumisesta ja oikeuksiin pääsemisessä. Rajat ylittävät tilanteet saattavat tehdä tästä entistä haastavampaa.

Siviilioikeus

Asiakirjassa otetaan esille aikuistensuojelusta vuonna 2000 Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa tehty sopimus. Se sisältää säännökset viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta, sovellettavasta laista ja päätösten tunnustamisesta aikuistensuojelua koskevista asioista. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi henkilölle määrättävää edunvalvojaa koskevat asiat. Sopimuksessa on myös viranomaisyhteistyön järjestelmä.

Puheenjohtajavaltion asiakirjassa esitetään huoli siitä, että Haagin sopimuksen ratifioineita valtioita on vielä kovin vähän. Tällä hetkellä sopimus on voimassa 13 valtiossa, joista suurin osa on EU-valtioita. Lisäksi 6 EU- valtiota on allekirjoittanut sopimuksen. Suomessa sopimus tuli voimaan vuonna 2011 (SopS 11/2011).

Rikosoikeus

Rikosoikeuden alalla asiakirjassa tuodaan esiin, että haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten mahdollisuuksia osallistua rikosoikeudellisiin menettelyihin tulisi parantaa.

Samoin tulisi kehittää haavoittuvien aikuisten asemaa silloin kun he joutuvat rikosten uhriksi. Erityisen tärkeä on EU:n uhristrategia, jossa pyritään siihen, että uhrin pääsevät täysimääräisesti oikeuksiinsa riippumatta siitä, missä rikos on tapahtunut.

Puheenjohtajan asiakirjassa tiedustellaan:

- 1) Katsotteko, että siviilioikeuden alalla tulisi tehdä enemmän työtä, jotta haavoittuvia aikuisia suojattaisiin rajat ylittävissä tilanteissa? Jos olette tätä mieltä, tulisiko tässä työssä keskittyä Haagin vuoden 2000 yleissopimuksen ratifiointiin kaikkien jäsenvaltioiden toimesta ja/vai EU-tason yhtenäisten sääntöjen vahvistamiseen (yhtenäiset säännöt toimivallasta, sovellettavasta laista, suojelutoimien keskinäisestä tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä kansallisten viranomaisten yhteistyöstä)?
- 2) Pitäisikö EU-tasolla jatkaa työtä haavoittuvien aikuisten suojelun parantamiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä ja tasavertaisen oikeuksiin pääsyn takaamiseksi? Jos pitäisi, mitä näkökohtia pitäisi käsitellä ja minkälaiset toimenpiteet olisivat tarkoituksenmukaisia? Onko vuoden 2009 tiekarttaa prosessuaalisista oikeuksista tässä yhteydessä tarvetta täydentää hyväksymällä erityissäännöksiä haavoittuvista aikuisista?
- 3) Näettekö tarvetta erityistoimenpiteiden kehittämiseen haavoittuvien aikuisten paremmaksi suojelemiseksi rikosten uhreina?

Epävirallisessa oikeusministerien videokokouksessa ei tehdä päätöksiä.

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU7 –jaoston kirjallinen menettely 18.-19.1.2021

EU-ministerivaliokunta 22.1.2021 (epävirallinen oikeusministerikokous 29.1.2021)

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta, kirjallinen menettely 22.1.2021 (epävirallinen oikeusministerikokous 29.1.2021)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Asiakirjat

Puheenjohtajavaltion keskustelupaperi Protecting vulnerable adults across Europe – the way forward.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Outi Kemppainen / OM (siviilioikeus), outi.h.kemppainen@om.fi, puh. 02951 50260

Kirsi Pulkkinen / OM (rikosprosessi), kirsi.m.pulkkinen@om.fi, puh. 02951 50438

Mervi Sarimo / OM (rikoksen uhrin), mervi.sarimo@om.fi, puh. 02951 50570

EUTORI-tunnus

Liitteet

Viite

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2021-00005

KRO Kanerva Janne

15.01.2021
JULKINEN

Asia

OSA; Rikosoikeus ja immateriaalioikeuksien suoja; yhteydet väärentämisen ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä

Kokous

Oikeusministereiden epävirallinen videokonferenssi 29.01.2021 - 29.01.2021

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Epävirallisessa oikeusministereiden videokokouksessa keskustellaan puheenjohtajavaltion valmistelemassa keskusteluasiakirjassa esitettyjen kysymysten pohjalta immateriaalioikeuksien rikosoikeudellisesta suojasta sekä yhteyksistä väärentämisen ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä. Keskusteluasiakirjaa täydentää tausta-asiakirja. Kokouksessa ei tehdä päätöksiä.

Suomen kanta

Suomi pitää keskustelua väärennösten torjunnan keinoista ja yhteydestä järjestäytyneeseen rikollisuuteen tärkeänä ja erityisesti lääkeväärennöksiin ja koronaviruspandemiaan liittyen myös ajankohtaisena. Suomi on allekirjoittanut Euroopan neuvoston lääkeväärennystä koskevan sopimuksen, ja Suomen lainsäädännön on arvioitu täyttävän suurimmalta osin yleissopimuksen mukaiset velvoitteet. EU:n toimenpiteiden osalta Suomi kiinnittää huomiota komission hiljattain antamaan teollis- ja tekijänoikeuksia koskevaan toimintaohjelmaan, joka ei sisällä rikosoikeudellisia aloitteita, vaan painopiste on muissa, laaja-alaisissa toimenpiteissä teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamiseksi ja väärennösten torjumiseksi. Toimintaohjelmaan otetaan kantaa asiaa koskevassa E-kirjeessä.

Pääasiallinen sisältö

Keskusteluasiakirjassa käsitellään kysymyksessä olevien väärennysrikosten aiheuttamia haittoja, joita ovat esimerkiksi epäterve kilpailu, tulojen vähentyminen, tuotemerkin maineen menettäminen, sosiaaliset seuraukset (työttömyys, laiton työ ym.) sekä yleisen terveyden ja kuluttajien turvallisuuden vaarantuminen.

Keskusteluasiakirjan mukaan COVID-19 on johtanut väärennettyjen lääkintään liittyvien tuotteiden lisääntymiseen. Ainoa sitä aihealuetta koskeva kansainvälinen rikosoikeudellinen instrumentti on Euroopan neuvoston lääkeväärennystä ja vastaavia kansanterveyttä vaarantavia rikoksia koskeva yleissopimus, joka on avattu allekirjoituksille vuonna 2011 ja jonka on ratifioinut vain kuusi jäsenvaltiota.

Keskusteluasiakirjassa todetaan, että väärentämisellä voi olla useita epäsuoria seurauksia, joilla loukataan ihmisoikeuksia, oikeutta työhön ja kelvollisiin työskentelyolosuhteisiin, oikeutta terveyteen, oikeutta vapauteen sekä oikeutta lailliseen tuotantoon ja laillisiin etuihin. Rikolliset soluttautuvat laillisiin jakeluketjuihin. Verkkokauppa on edistänyt väärennettyjen tuotteiden levittämistä ja kauppaa.

Keskusteluasiakirjassa todetaan lisäksi, että huolimatta uhkaa koskevasta tietoisuudesta rikosoikeudellista instrumenttia koskien väärentämisen määritelmää, alueellista soveltamista ja seuraamuksia ei ole vielä hyväksytty EU-tasolla. Vuodelta 2004 oleva direktiivi immateriaalioikeuksien täytäntöönpanosta sisältää vain yksityisoikeudellista ja hallinnollista sääntelyä. Rikosoikeudellinen lähestyminen on tarpeellista nykytilanteessa, jota pandemia on lisäksi pahentanut. Rajat ylittävän luonteen vuoksi väärentämiseen pitäisi puuttua paremmalla oikeudellisella yhteistyöllä.

Tausta-asiakirjassa esitetään tilasto- ja muita taustatietoja keskusteluasiakirjassa esitettyjen näkemysten pohjaksi. Väärentämisen todetaan olevan läheisesti kytköksissä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Vertaileva analyysi EU-jäsenvaltioiden voimassa olevista laeista osoittaa, että joissakin maissa väärentäminen on hallinnollinen rikos. Muissa teoilla on rikosoikeudellinen luonne, mutta käytettävissä olevat rangaistukset vaihtelevat melkoisesti.

Keskusteluasiakirjassa kutsutaan oikeusministerit yleisesti ja alustavasti vaihtamaan ajatuksia seuraavista kysymyksistä:

- 1) Onko mielestänne tehtävä toimenpiteitä tarkoituksessa, että jäsenvaltiot ja Euroopan unioni liittyvät Euroopan neuvoston lääkeväärennystä ja vastaavia kansanterveyttä vaarantavia rikoksia koskevan yleissopimukseen?
- 2) Onko mielestänne rikosoikeudellinen lähestymistapa vähimmäissääntöjen, kuten rikosten määritelmiä ja sovellettavia seuraamuksia koskevien, hyväksymisen kautta asianmukainen tapa tehdä tunnistettujen tuotteiden järjestelmällisen väärentämisen torjunta tehokkaammaksi, ainakin silloin, kun kansalaisten turvallisuus ja terveys saattaa olla vaarantunut?

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU7 –jaoston kirjallinen menettely 18.-19.1.2021

EU-ministerivaliokunta 22.1.2021 (epävirallinen oikeusministerikokous 29.1.2021)

Eduskuntakäsittely

Suuren valiokunnan kirjallinen menettely 22.1.2021 (epävirallinen oikeusministerikokous 29.1.2021)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Suomi on allekirjoittanut vuonna 2011 tehdyn Euroopan neuvoston lääkeväärennystä ja vastaavia kansanterveyttä vaarantavia rikoksia koskevan yleissopimuksen (CETS 211), mutta ei ole vielä liittynyt siihen. Yleissopimuksella pyritään torjumaan lääkeväärennosten valmistamista ja kauppaa, ja se on tullut voimaan tammikuussa 2016. Sopimukseen on liittynyt vain kuusi EU-jäsenvaltiota.

Yleissopimus velvoittaa säätämään rangaistavaksi muun muassa lääkeaineiden väärentämisen sekä väärennettyjen tuotteiden tarjoamisen ja markkinoille saattamisen. Yleissopimus sisältää lisäksi rikostutkintaa ja syytetoimenpiteitä koskevia määräyksiä sekä määräyksiä viranomaisten välisestä yhteistyöstä ja kansainvälisestä rikosoikeudellisesta yhteistyöstä. Yleissopimuksessa on myös määräyksiä rikosten ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä ja uhrien suojelusta. Yleissopimuksen vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön on arvioitu vuonna 2013. Tällöin arvioitiin Suomen täyttävän suurimmalta osin yleissopimuksen mukaiset velvoitteet ja yleissopimuksen voimaansaattamisen vaikutukset arvioitiin vähäisiksi.

Yleissopimus sisältää lääkeväärennyksiin liittyvää rikosoikeudellista sääntelyä, jota vastaavaa ei sisälly EU:n lainsäädäntöön. Lääkkeiden myyntiin hyväksymistä, lääketurvatoimintaa, lääkkeiden valmistusta, tukkukauppaa ja maahantuontia koskevat säännökset on kuitenkin yhdenmukaistettu EU:n säännöksillä. Keskeisiä säädöksiä ovat Euroopan neuvoston ja parlamentin direktiivi 2001/83/EY ihmisille tarkoitettuja lääkkeitä koskevista yhteisön säännöistä ja direktiivi 2011/62/EU mainitun direktiivin muuttamisesta siltä osin kuin on kyse väärennettyjen lääkkeiden pääsyn estämisestä lääkkeiden lailliseen toimitusketjuun.

Komissio julkaisi 25.11.2020 teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan toimintasuunnitelman *'Kaikki irti EU:n innovaatiopotentialista - Teollis- ja tekijänoikeuksia koskeva toimintasuunnitelma EU:n elpymisen ja palautumiskyvyn tueksi'*. Asiasta valmistellaan parhaillaan valtioneuvoston E-kirjettä eduskunnalle.

Asiakirjat

Keskusteluasiakirja ja tausta-asiakirja rikosoikeudesta ja immateriaalioikeuksien suojasta sekä yhteyksistä väärentämisen ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Jussi Matikkala / OM, jussi.matikkala@om.fi, puh. 02951 50101
 Janne Kanerva / OM, janne.kanerva@om.fi, puh. 02951 50176
 Katariina Paakkanen / OM, katariina.paakkanen@om.fi, puh. 02951 50486
 Stiina Löytömäki / TEM, stiina.loytomaki@tem.fi

EUTORI-tunnus

Liitteet

Viite

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2021-00006

HOO Hietanen Aki

14.01.2021
JULKINEN

Asia

EU/OSA; Euroopan sähköinen oikeus ja oikeusalan digitalisaation haasteet

Kokous

Epävirallinen oikeusministerien videokokous 29.01.2021

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Euroopan sähköisen oikeuden asioita ja oikeusalan digitalisaation haasteita käsitellään epävirallisessa oikeusministerikokouksen työistunnossa 29.1.2021. Videokokouksessa ei tehdä päätöksiä.

Suomen kanta

Suomen kantoja digitalisaatioasioihin on kirjattu mm. valtioneuvoston E-selvityksiin E 24/2020 vp ja E122/2020. Niissä todetaan mm., että digitaalinen siirtymä on EU:n tärkein kasvun ja kilpailukyvyn mahdollistaja ja että EU-alueen yhteentoimivia sähköisen hallinnon ratkaisuja tulee edistää. Samoin todetaan, että hallitusohjelman mukaisesti Suomi kehittää säädösympäristöä ja hallintoa siten, että ne mahdollistavat digitalisaation ja kestäväen kehityksen sekä laajan kokeilukulttuurin.

Suomen näkemyksissä tuodaan esille, että digitalisaatio tulee nähdä osana laajempaa toiminnan muutosta ja uudenlaisten asioiden mahdollistajana. Suomen näkemyksen mukaan EU-tasolla keskeisiä toimia ovat digitalisaatiohankkeiden rahoituksen varmistaminen ja rahoitusehtojen yksinkertaistaminen sekä digitalisaatiota koskevien parhaiden käytäntöjen kokoaminen ja levittäminen EU-jäsenvaltioiden kesken. EU-rahoituksen osalta Suomi pitää tärkeänä, että kehyksiin varattua oikeusalan digitalisaatioon tarkoitettua rahoitusta kohdennetaan määrätietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti etenkin uusien säädösinstrumenttien tai säädösinstrumenttien muutosten edellyttämien digitalisaatiotoimien toteuttamiseen. Ilman EU-rahoitusta ei ole mahdollista toteuttaa kaikkien jäsenvaltiot kattavaa rajat ylittävää digitaalista asiointia.

Pääasiallinen sisältö

Puheenjohtajavaltio Portugalin esittämässä, oikeusalan digitalisaatioprosessia koskevassa keskusteluasiakirjassa käsitellään yhtäältä kansallisia digitalisaation haasteita ja toisaalta Euroopan unionin jäsenvaltioiden rajat ylittävän digitaalisen tiedonvaihdon ja asioinnin kehittämistarpeita.

Digitaalisen oikeuden kehittämistoimista EU:ssa

Euroopan unionin neuvosto ja komissio ovat olleet usean vuoden ajan aloitteellisia Euroopan oikeusalan yhteisten digitaalisten palvelujen kehittämisessä. Ensimmäinen askel oli komission tiedonanto sähköisen oikeuden strategiasta vuonna 2008.

Euroopan sähköisen oikeuden ja rajat ylittävän asioinnin edistämiseksi EU:n neuvosto on hyväksynyt Euroopan sähköisen oikeuden strategian ja toimintaohjelman vuosille 2019-2023. Sähköisen oikeuden strategiassa on neljä keskeistä periaatetta. Vapaaehtoisuuden periaate tarkoittaa sitä, että osallistuminen EU-tason sähköisen oikeuden hankkeisiin on jäsenvaltioiden omien linjausten varassa ja perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Poikkeuksena ovat Euroopan unionin säädösinstrumentteihin ja niiden täytäntöönpanoon perustuvat yhteishankkeet (esimerkiksi maksukyvyttömyysrekisterihanke).

Toinen periaate on hajautettu toimintamalli (desentralisointi), ja sähköisen oikeuden hankkeista pääosa on tähän mennessä perustunut kansallisten tietojärjestelmien keskinäiseen tietojenvaihtoon. Hajautetusta toimintamallista voidaan poiketa vain silloin, jos keskitetyt toteutukset ovat kustannustehokkaampia tai jos keskitetystä toteutuksesta on säädetty erikseen. Kolmantena periaatteena on yhteentoimivuus (interoperability) jäsenvaltioiden kansallisten tietojärjestelmien kesken, eurooppalaista yhteentoimivuutta koskevan viitekehyksen (European Interoperability Framework) mukaisesti. Neljäntenä periaatteena on yhteistyön eurooppalainen ulottuvuus. Valmisteltavissa sähköisen oikeuden hankkeissa tulisi mahdollistaa kaikkien jäsenvaltioiden osallistuminen.

Euroopan sähköisen oikeuden toimintaohjelmassa on tavoitteena tietoturvallinen ja suora tiedonvaihto ja asiointi EU-maiden kansallisten viranomaisten (mm. tuomioistuinten, syyttäjänvirastojen ja ulosottoviranomaisten) kesken. Muina tavoitteina ovat mm. yhteen toimivuuden edistäminen ja yhteiskäyttöisten rekisterien toteuttaminen. Sähköisen oikeuden toimintaohjelma vuosille 2019-2023 sisältää kaikkiaan 26 hanketta. Suuri osa hankkeista koskee rajat ylittävää rekisterien yhteensovittamista, rajat ylittävää sähköistä asiointia ja e-CODEX-asiointisovellusten käyttöönottoa. Toimintasuunnitelmaan sisältyvien hankkeiden toteutumiseen vaikuttaa keskeisesti hankerahoitus, joko oikeusalan rahoitusohjelmien tai jatkossa Digitaalinen Eurooppa-rahoitusohjelman kautta. Sähköisen oikeuden hankkeista keskeisiä ovat Euroopan oikeusportaalin uudistaminen ja e-CODEX-sovellusten käytön levittäminen, etenkin eEDES-portaalin myötä. Rikosasioiden sähköiseen viranomaisasiointiin tarkoitettu e-EDES-portaali otetaan käyttöön vuoden 2021 alkupuolella.

Digitalisointia koskevat neuvoston päätelmät

Neuvosto hyväksyi lokakuussa 2020 päätelmät digitalisoinnin merkityksestä oikeussuojan saatavuuden parantamisessa. Neuvoston päätelmissä kehoitetaan jäsenmaita lisäämään digitaalisten välineiden käyttöä oikeuskäsittelyissä. Lisäksi päätelmissä kehoitetaan komissiota laatimaan vuoden 2020 loppuun mennessä kattava EU:n strategia siitä, kuinka digitalisoinnin mahdollisuuksia voidaan hyödyntää oikeudenkäyntimenettelyissä. Päätelmissä korostetaan, että digitaalisten teknologioiden käytön ei pitäisi vaarantaa oikeusjärjestelmien peruseriaatteita, joita ovat muun muassa tuomioistuinten riippumattomuus ja puolueettomuus, tehokkaan oikeussuojan takaaminen ja oikeus oikeudenmukaiseen julkiseen oikeudenkäyntiin. Uusia teknologioita, mm. tekoälyä ja kieliteknologioita, koskevissa hankkeissa on tavoitteena konkretisoida pilottihankkeissa uusien teknologioiden hyödyntämistä oikeusosalalla.

Rajat ylittävää digitaalista rikosoikeutta koskeva selvitys

Syyskuussa 2020 valmistui Euroopan komission tilaama selvitys rajat ylittävästä sähköisestä rikosoikeusyhteistyöstä.

Selvityksessä käsitellään seitsemää kehittämiskohdetta koskevia ehdotuksia:

- turvallinen tiedonvaihdon kanava,
- yhteydenpidon väline,
- Eurojustin asianhallintajärjestelmän uudistaminen,
- yhteisten tutkintaryhmien (JIT) yhteistyöalusta,
- oikeus- ja sisäasioiden virastojen ja EU-elimien välinen tiedonvaihto,
- yhdessä jäsenvaltiossa käsiteltävänä olevan rikosasian liittyntöjen muualla EU:ssa käsiteltäviin rikosasioihin tarkastaminen ja
- suurten datatiedostojen siirtoa koskeva ratkaisu.

Komissio tiedonanto oikeusalan digitalisaatiosta

Euroopan komission joulukuussa 2020 julkaiseman tiedonannon taustalla on komission syyskuussa 2020 julkaisema oikeusalan digitalisaation tiekartta ja rajat ylittävää digitaalista rikosoikeusyhteistyötä koskeva komission raportti. Covid-19-pandemian tuomat haasteet ovat tuoneet korostetusti esiin tarpeen toimiville digitaalisille välineille oikeusosalalla. Tiedonannossa on kyse ei-lainsäädännöllisestä politiikka-aloitteesta, jossa käsitellään mm. digitalisaation haasteita ja digitalisaation edistämisen välineitä (työkalupakki) sekä oikeusalan käytössä olevia rahoituslähteitä. Tiedonannossa tuodaan esiin EU:n oikeudellisiin menettelyihin liittyvä ongelma: menettelyt edellyttävät tietojenvaihtoa toimivaltaisten kansallisten viranomaisten välillä, mihin liittyy usein vakio- tai yksittäisten datan tai suurten datamäärien käyttöä. EU:n lainsäädännössä ei kuitenkaan säädetä tarkemmin tiedonvaihdon siirtovälineistä tai yksityiskohtaisista järjestelyistä. Tämän vuoksi suurin osa viestinnästä on edelleen paperipohjaista.

Tiedonannossa korostetaan sitä, että tietojärjestelmien kehittäminen oikeusalan käyttöön vaatii aikaa ja resursseja. Siksi EU:n oikeudenkäytön digitalisoinnin toteuttamista koskevan kattavan strategian on ratkaistava rahoituksen saatavuus.

Tiedonannon mukaan komissiossa valmistellaan vuonna 2021 säädösehdotus, joka koskee oikeudellisen yhteistyön menettelyjen laajempaa digitalisointia siviili-, kauppa- ja rikosoikeuden alalla. Ehdotuksella on tarkoitus velvoittaa jäsenvaltiot käyttämään lähtökohtaisesti digitaalisia kanavia rajat ylittävässä yhteydenpidossa ja tietojenvaihdossa kansallisten toimivaltaisten viranomaisten välillä sekä velvoittaa jäsenvaltiot ottamaan käyttöön sähköisen yhteydenpidon rajat ylittävissä, kansalaisia ja yrityksiä koskevissa menettelyissä – estämättä kuitenkaan paperiasiakirjojen käyttöä.

e-CODEX-asetusehdotus

EU:n komissio antoi joulukuussa 2020 säädösehdotuksen rajat ylittävissä siviili- ja rikosoikeudellisissa menettelyissä käytettävästä tietokoneistetusta viestintäjärjestelmästä (e-CODEX). Tavoitteena on selkiyttää EU:n komission rahoituksella tuotetun e-CODEX-palvelualueen asemaa sekä laajentaa e-CODEXin käyttöä. Nykyisin e-CODEX-alustasta vastaa jäsenmaiden Me-CODEX-konsortio, jonka toimintaa komissio rahoittaa siihen asti, kun e-CODEX-sovellusten ylläpito- ja jatkokehitystehtävät siirtyvät EU:n laajamittaisten tietojärjestelmien euLISA-virastolle kesällä 2023.

Rajat ylittävän asioinnin e-CODEX-alustan käyttö laajenee vuonna 2021 eEDES-hankkeen myötä (e-Evidence Digital Exchange System) – hanke koskee sähköistä todisteiden vaihtoa EU-maiden välillä ja alkuvaiheessa se kattaa eurooppalaista tutkintamääräystä ja rajat ylittävää oikeusapua koskevan tiedonvaihdon. e-CODEX-palvelualueen on tarkoitus käyttää lähivuosina laajemminkin rajat ylittävässä

yhteistyössä ja EU:n tiedoksianto- ja todisteluasetusten uudistamisessa e-CODEX on linjattu tiedoksianto- ja todisteluasioiden tiedonvaihtoalustaksi. Tiedoksianto- ja todisteluasioissa siirtyminen sähköiseen asiointiin toteutuu vuosien 2023-2024 aikana.

Näkemyksen vaihto puheenjohtajavaltion kysymysten pohjalta

Puheenjohtajavaltio Portugali esittää näkemyksen vaihtoa oikeusalan digitalisaatioprosessista kolmen kysymyksen avulla.

- 1) Mitkä ovat tärkeimmät oikeusalan digitalisaation haasteet jäsenvaltionne kokemusten tai sisäisten pohdintojen perusteella olettaen, että "kukaan ei jää jälkeen" ja mitä peruseriaatteita olisi noudatettava?**
- 2) Mitä voidaan tehdä Euroopan tasolla jäsenvaltioiden tukemiseksi niiden pyrkimyksissä siirtyä digitaaliseen oikeuteen?**
- 3) Mitä lisätoimenpiteitä, esimerkiksi EU-rahoitus tai prosessioikeuden tai aineellisen oikeuden lähentäminen, haluaisitte otettavan käyttöön, jotta voidaan edistää siirtymistä vapaaehtoisesta osallistumisesta rajat ylittäviin sähköisen oikeuden ratkaisuihin näiden ratkaisujen pakolliseen käyttöön?**

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Käsittely Euroopan parlamentissa

Kansallinen valmistelu

EU7 –jaoston kirjallinen menettely 18.-19.1.2021

EU-ministerivaliokunta 22.1.2021 (epävirallinen oikeusministerikokous 29.1.2021)

Parhaillaan valmistellaan valtioneuvoston U-kirjelmää komissio e-CODEX – asetusehdotuksesta sekä E-kirjettä oikeusalan digitalisaatiota koskevasta komission tiedonannosta.

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta, kirjallinen menettely 22.1.2021 (epävirallinen oikeusministerikokous 29.1.2021)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Taloudelliset vaikutukset

Unionin rahoituskehyksiin 2021-2027 sisältyy oikeusalan rahoitusohjelma, jonka budjetista (305 meuroa) noin kolmannes suunnataan oikeuksiin pääsyn ja oikeusturvan edistämiseen mm. teknologisin keinoin (e-Justice). Oikeusalan digitalisaation kannalta merkityksellinen on myös digitaalinen Eurooppa- rahoitusohjelma 2021-2027.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät**Asiakirjat**

EU-puheenjohtajavaltio Portugalin keskusteluasiakirja “Informal Meeting of Ministers for Justice, 29.1.2021, Working Session III E-Justice – Towards a comprehensive digitalisation process”

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Aki Hietanen, oikeusministeriö, aki.hietanen@om.fi, 0505221061

EUTORI-tunnus

Liitteet

Viite

LIITTEET

Asiasanat	oikeus- ja sisäasiat
Hoitaa	OM, SM, UM
Tiedoksi	EUE, LVM, STM, TEM, TULLI, VM, VNK
